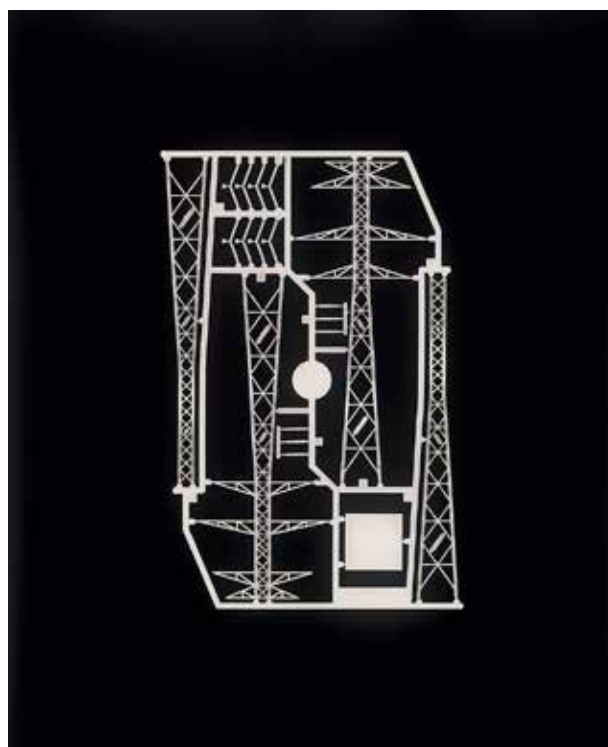

Szabó Dezső: *Fekete-fehér*,
Magasfeszültségű távvezeték-oszlop építő készlet,
2015 silver print photogram

Szabó Dezső: *Fekete-fehér*, Fény c, 2015, silver print photogram

GELLÉR JUDIT

F O T Ó K Ö N Y V E K .
B E S Z É L G E T É S E K . I .

„Ez a magyar száz százalék megüti a nemzetközi szintet”

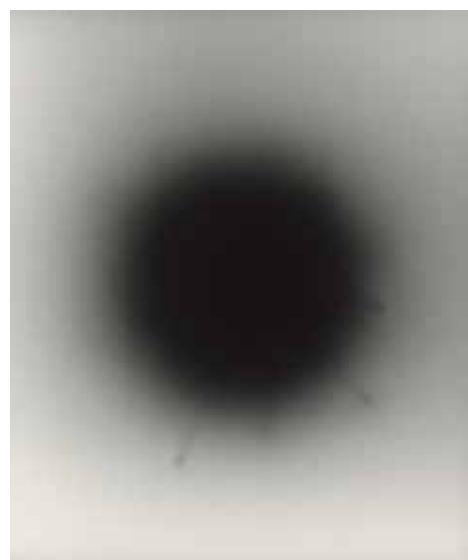
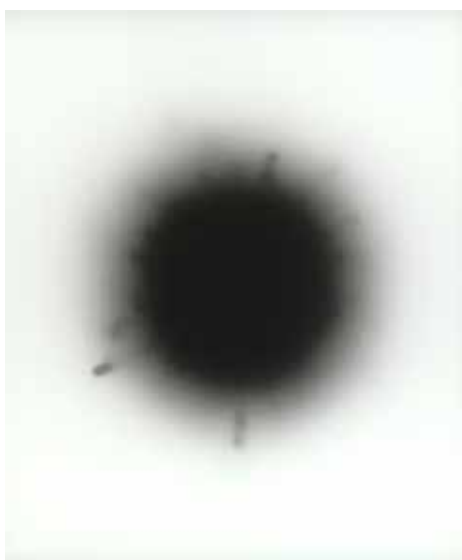
Szabó Dezső: *Darkroom*¹

Szabó Dezső: *Szent Elmo tüze d*, 2015, silver print photograms

Szabó Dezső: *Fekete-fehér, Lakókocsi b*, 2015, silver print photogram

Gellér Judit: 2019-ben jelent meg *Darkroom* című könyved. Tizenkét év telt el az első, *Képek 1998–2006* című könyved megjelenése óta, amelyben annak idején nyolcévesnyi munkádat összegezted. Hogyan válogattad a munkákat, miként gondolkodtál a könyv szerkesztéséről úgy, hogy tudvalevő: egy könyv terjedelme véges?

Szabó Dezső: Viszonylag rövid ideje dolgoztam a kamera nélküli fotográfia problémáján, amikor világhíressé vált számomra, hogy szeretnék egy könyvet. Pőcze Attilával (a galériám, a Vintage Galéria vezetőjével) kerestük meg a Magyar Fotográfiai Múzeum igazgatóját, Baki Pétert, hogy a támogatásával szeretnénk kiadni a könyvet. Két lehetőséget ajánlottunk, az egyik a kamera nélküli fotó volt, a másik pedig egy korábbi, Fonyódról készült sorozatom, amit akkor már befejeztem, és ő az előbbit választotta. Három sorozat már készen volt, amikor kiderült, hogy nagyjából mikorra tervezzük a könyv megjelenését, mikor kezdődnek el a könyv munkálatai. Beterveztem a *Scale* [Skála] című sorozatot, amiről azt gondoltam, hogy ha egy negyedik sorozat is elkészül, az teljesebb képet ad arról, amit a kamera nélküli fotográfiáról gondolok. Úgy láttam, hogy ez a négy anyag elég lesz egy könyvhöz. Elkészült, de már akkor tudtam, hogy még hosszú évekig fogok dolgozni ezzel a problémával.

G. J.: Egyfajta összegzésként tekintesz erre a könyvre?

Sz. D.: Nem, inkább azt gondolom, hogy ez egy öt-tíz évig tartó folyamatnak egy olyan állomása, amely önmagában is megállja a helyét. Tervezem, abban gondolkodom, hogy ezt a könyvet hasonló formában folytatom. Persze, nehéz látni, hogy hosszú távon hova fogok elérni ezekkel a munkákkal. Tervben és ötletben mindenképp gazdag a dolog. Tudom, hogy mit tervezek hosszabb távon ezzel a problémakörrel, de nem biztos, hogy visszafelé majd lineárisan is olvasható lesz, hiszen tapasztalataim szerint az évente elkészülő egy-két sorozat nem biztos, hogy önmagában teljes. Különböző csoportok kezdenek kialakulni, ahogy növekszik a képanyag. Jelenleg úgy látom, a következő könyv nem lesz annyira egységes, mint ez. Nyilván van egy tudatos építkezés, de a zajló élet dolgai, a különböző inspirációk homályossá tehetik azt.

G. J.: Össze tudnád foglalni röviden a könyvben megjelenő négy sorozatot? Hogyan építkeztél, hogyan következnek egymás után?

Sz. D.: A könyv első, *Fekete-fehér* [Black & White] című sorozata fekete-fehér fotogramokból áll. A kiindulópont az volt, hogy a makettes korszakom relikviáit valami-

Szabó Dezső: *A fény határai XI*, 2017,
luminogram, ezüst zselatinos nagyítás

Szabó Dezső: *A fény határai III. a*, 2017,
luminogram, ezüst zselatinos nagyítás

Szabó Dezső: *A fény határai III. b*, 2017,
luminogram, ezüst zselatinos nagyítás

Szabó Dezső: *A fény határai IV. b*, 2017,
luminogram, ezüst zselatinos nagyítás

Ilyen módon képpé szerettem volna változtatni, hogy így örökítem meg őket. Amikor elkészült a sorozat és kiállítottuk a Vintage Galériában, akkor azt gondoltam, hogy ezzel befejezettnek tekintem ezt a történetet, mivel mindezt a korábbi tíz-tizenöt év munkájának egyfajta melléktermékének tekintettem. Néhány héttel a megnyitó után nyilvánvalóvá vált, hogy a fotogram készítésnél felmerült mediális kérdésekkel még foglalkoznom kell. A *cameraless* képek kapcsán kezdett körvonalazódni, hogy számos további kérdés van bennem a kamera nélküli fotóhasználatban, amelyeket egy-egy sorozatban érdemes összefoglalni. Ha úgy vesszük, csak felmutatás jelleggel, mert mindegyiket tovább lehetne bontani, nem merítem ki egy-egy kérdés teljes spektrumát.

A fotogram után, az *Exposed* című sorozatban egy radikálisabb kérdésre tértem át. A fixír, a hívó és a fény problematikáját festői módon mutattam be. Minimalista, letisztult formában csak a gravitációt, a lecsorgást és néhány alapkérdést boncolgattam a papír, a rendelkezésre álló vegyszerek és a fény segítségével. Az foglalkoztatott, hogy milyen alapvető dolgokat lehet bemutatni, amelyek önmagukban nem feltétlenül újak, de alapkérdéseket elemeznek. Például, hogy egy előhívás és fixálás nélküli fotópapírt műtárggyá

változtatok egy ismert conceptualista gesztus. Már sokan foglalkoztak vele, de ebben a befejezett formában nem tudok alkotókat, akik megcsinálták volna, ahogy azt sem, hogy hogyan lehet visszaalakítani fény ráhatása nélkül az ezüst sókat egy fotóból, vagy hogyan lehet fény nélkül exponálni. Rendszerbe foglalom ezt az egészet.

Ebből következett a *Limits of Light [A fény határai]* című sorozat, ahol inkább arra próbáltam koncentrálni, hogy csak a fény és a fényérzékeny felület, a nyersanyag áll rendelkezésemre, és pirotechnikai eszközökkel oldottam meg a fényforrásokat. Foglalkoztatott a XIX. század végi, XX. század eleji tudománytörténet és a fotográfia kapcsolata, amikor sok fontos felfedezést tettek a fotográfiai nyersanyagokkal kapcsolatban. A röntgensugárzás és a radioaktivitás megismerése a véletlennek és a fotólemez megjelenésének volt köszönhető.

Az utolsó, *Scale [Skála]* című sorozatnál bizonyos értelemben egy végpontig jutottam el a fény információközlő képessége és egy erre a célra létrehozott fényérzékeny felület vizsgálatában. A két komponens a leg radikálisabb, képi értelemben csak a szürke skálának, a reduktív felületnek a megjelenítése, ami szintén egyfajta határterület a festészet és fotográfia között.

G. J.: *Ha jól gondolom, ezek a sorozatok nem elsősorban a könyv számára, hanem kiállításra készültek, most mégis egy könyvben kapnak helyet. Mennyiben kívánt meg más szerkesztési elvet az, hogy egy könyv terében kellett gondolkodni?*

Sz. D.: Maguk a képek és a témák is elég minimalisták, emiatt a könyvnek szándékoltan művészeti album jellege van. Valójában ez inkább egy klasszikus, minimalista szemléletű művészeti album. A kronológiai sorrendet mindenképpen tartani szerettem volna, hogy olvashatóvá váljon, a fotogram problémájától, ami egy egyszeri szándék és kísérlet volt, hogyan jutok el a következő lépésekhez. A negyedik sorozatnál már befolyásolt, hogy tudtam, lesz könyv.

Ellentétben a kiállítással, amely egy sokkal szabadabb forma, itt a kinyitott két oldalra kellett tervezni. Szmolka Zoltán grafikussal dolgoztam együtt és nagyon jól kijöttünk egymással, hagyta, hogy az én koncepcióm érvényesüljön, amelyhez hozzátette a szakmai tudását, így hoztuk létre közösen a könyvet. Mivel nemcsak egyes képekről, hanem diptichonokról, triptichonokról, több műről van szó, tulajdonképpen a könyvnek olyan a formátuma, mint egy grafikai mappának. Aszimmetrikus helyzetet alakítottunk ki úgy, hogy minimális szöveges

információ legyen a képek alatt, és azok a munkák, amelyek nem kerültek be nagy képként a könyvbe, azok hátul indexszerűen jelennek meg. Ez is tudományos jelleget ad a könyvnek, tartalmazza az információkat, mégsem zárja a könyv fő részében a képek befogadását.

G. J.: *Az első könyvedhez képest az is különbség, hogy szöveg szerepel benne, mégpedig Pfsztner Gábor angol és magyar nyelvű tanulmánya. Hogyan dolgoztatok együtt?*

Sz. D.: Gábort korábban is ismertem, és a munkáimról is többször írt már különböző folyóiratokban. Azért gondoltam rá, mert tudtam, hogy ő az, akit érdekel annyira mélyen és alaposan ez a problematika, hogy örömmel elvállalja. Az, hogy a címlap, illetve a könyv bevezető szövege angolul van, jelzi, hogy alapvetően a nemzetközi szintésre készült, nem akartuk beszűkíteni, de azért fontosnak tartottam, hogy magyarul is legyen meg, ezért került a magyar szöveg hátulra. Azt gondolom, hogy egyfelől könnyebb így terjeszteni, másfelől letisztultabb, mintha egymás után következne a szöveg két nyelven, és nem szerettem volna azt sem, hogy különböző tanulmányokkal szabdaljuk szét a könyvet. Az előző könyvemben azért nem volt szöveg, mert részben akkoriban kicsit művészettörténész-ellenes vagy talán interpretáció-elle-

Szabó Dezső: *Skála VI. b*, 2018, luminogram silver prints
Szabó Dezső: *Skála VII.*, 2018, luminogram, silver print

nes hangulatban voltam, részben pedig azért, mert úgy éreztem, hogy önmagában, szöveg nélkül is megállja a helyét.

G. J.: *Azért érdekes, hogy a művészkönyv esetében kit választ az alkotó a szöveg írójának, mert attól függően, hogy a szakma, vagy mondjuk, a szépirodalom felől érkezik a szerző, a szöveg egészen máshova helyezi a hangsúlyt.*

Sz. D.: Pályám során talákoztam hasonló helyzetekkel. Bár nagyon praktikus meghívni egy kiállítás megnyitójára például egy híres író, számomra ez nem szimpatikus. Azt érzem, hogy a magyar színtéren nincsenek, vagy csak nagyon ritkán vannak világos, tiszta beszédek, amikor koncentráltan, mindenféle sallang nélkül a dologról beszélünk, ami lehet, hogy nehezebben befogadható, de számomra fontos, hogy a szöveg egyszerre legyen közérthető és közben koncentráltan a problémáról szóljon. A másik radikális helyzet az lenne, ha én írnám meg, csak az meg olyan fura, hogy: írta, rendezte, játssza... [nevet]. Szóval, ezt elvetettük.

G. J.: *Milyen fogadtatása volt a könyvednek külföldön?*

Sz. D.: A könyv nagy küzdelem után jelent meg 2019 júniusában. Baki Péter és Grászli Bernadett (aki akkor

a Rómer Flóris Múzeum igazgatója volt) támogatásával beadtuk a The Paris Photo – Aperture Foundation PhotoBook Awards pályázatára. Erre a pályázatra körülbelül ezres nagyságrendű könyvmennyiséget adnak be évente és ebből harminc versenyben lévő könyvet mutatnak be a Paris Photo-n. Sajnos az enyém nem került be ebbe a válogatásba. Rájöttem, hogy ez egy teljesen téves próbálkozás volt azzal az ízléssel és szemlélettel szemben, amelyet abban az évben inkább a társadalmi problémákra és az aktivizmusra koncentrált New York-i kurátorcsapat képviselt, ezért kerestünk további lehetőségeket is. A Tokyo International Foto Awards (TIFA) esetében is sok a pályázó, kilencvenhat országból küldtek könyveket, viszont itt nagyon differenciált zsűrizés volt, több kategóriában. Szép sikernek tartom és örülök, hogy a könyvvel a *Fine art* kategóriában ezüstérmes lettem. Az már egy másik történet lenne, ha arról beszélgetnénk, hogy ha elkészül egy könyv Magyarországon, akkor mi történik vele. Még ha minőségi és versenyképes is, itthon nincs képviselete, a terjesztés- és a kapcsolatnélküliség miatt nem tud eljutni azokra a helyekre, ahol érdeklődésre tartana számot. A művészeknek pedig, szerintem, nincs plusz kapacitása arra, hogy ilyen pályázatokra is készüljenek.

Szabó Dezső: *Exposed*, Fényfüggöny a, 2016, chemical paintings (silver gelatin prints)

Szabó Dezső: *Exposed*, Fényfüggöny b, 2016, chemical paintings (silver gelatin prints)

G. J.: *És itthon?*

Sz. D.: Azon meglepődtem, hogy miután a Punkt.hu-n megjelent ennek a könyvnek a sikere, utána elég hamar azt tapasztaltam, hogy mindenki tud róla. Nagyon jó volt, hogy megjelent ennek a könyvnek a sikeréről egy rövid információ, és jólesett, hogy minden kolléga, aki tudott róla, mondott egy dicséretet vagy egy barátságos szót. Meglepett, hogy ha valami történik, vagy jó helyen hirdetik vagy mutatják meg, akkor elterjed a híre. Úgy-hogy ez nagyon jól esett.

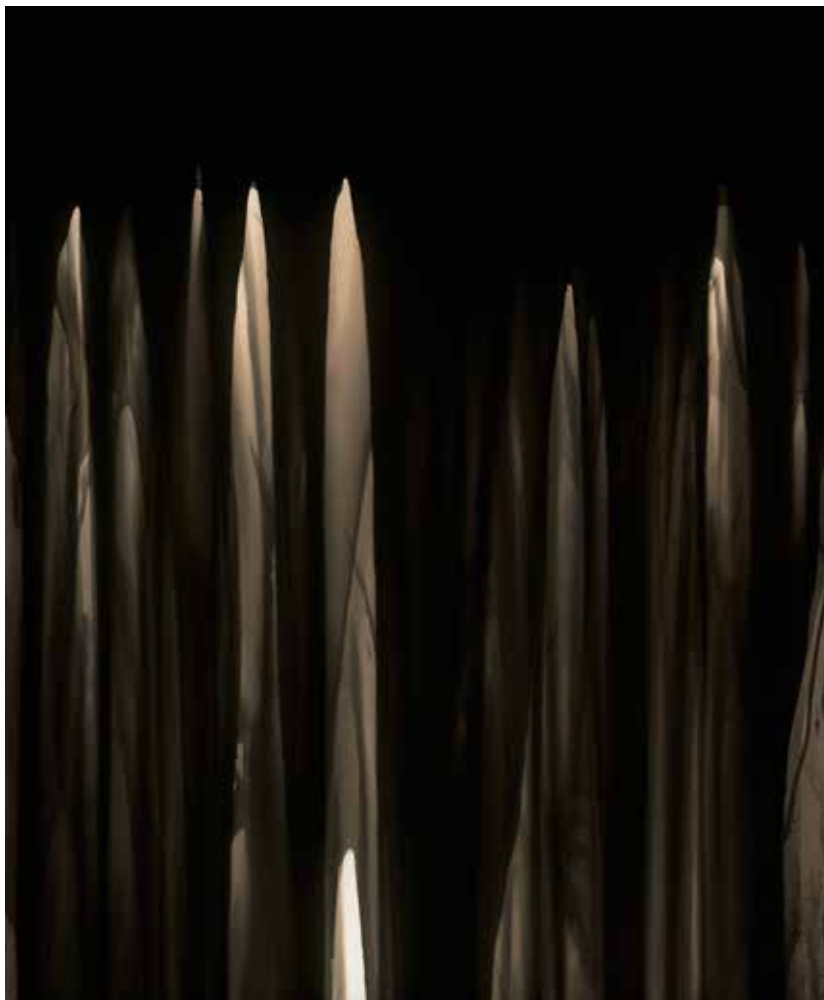
G. J.: *Van egy általánosabb kérdésem: milyen előnyét és hátrányát látod a fotókönyvnek mint műfajnak a saját tapasztalataid alapján?*

Sz. D.: Az első dolog az anyagi probléma: nem támogatják, nincsenek differenciáltan erre szánt források. A második a technikai háttér, a művészeti könyvkiadás kultúrájának hiánya. Nincs olyan könyvkiadó, amely kifejezetten ezzel foglalkozna, mert szűk a piac, nincsenek szakemberek, akik az elejétől a végéig átlátnák és gondoznák

a teljes folyamatot. Én úgy látom, ha Magyarországon egy művész szeretne egy könyvet, azt partizánakcióként tudja elérni; szerencsésebb esetben egy nagy intézmény áll mögötte. A magyar nyomdaiparhoz is alkalmazkodni kell: papír, nyomtatás, kötészet stb. Ha az ember ritkán ad ki könyvet, ahogy én is, akkor ragaszkodik egy bizonyos minőséghez, például az ofszet nyomdához, nagy példányszámhoz. Szóval olyan nagyon nagy álmokat nem lehet szőni szerintem.

Azt mindenképpen bele kell számolni, hogy mi az, ami megoldható. Amire nem látok rá, illetve ami engem nem érdekelt különösebben, az a kis példányszámos, egyedi, kimondottan művészkönyvnek nevezhető dolog, mivel én ragaszkodtam az ofszethez, és a nagy példányszámhoz. Ha az ember nagyon ritkán ad ki könyvet, akkor nem tartom túl hatékonynak, hogy kis példányszámban gondolkodjon. Ebben az értelemben a *Darkroom* nem egy fotókönyv igazából – talán az előző az egy kicsit inkább –, hanem egy tisztességes művészeti könyv, ahogy annak szerintem ki kell néznie.

Szabó Dezső: *Fekete lecsorgás*, 2016, chemical painting (silver gelatin print)

G. J.: Végeredményben azért elégedett vagy?

Sz. D.: Boldog vagyok. A könyv kivitelezésével komoly problémák adódtak menet közben és plusz költségek is lettek, de sok küzdelem és kemény tárgyalások után végül a nyomda is meg tudta csinálni világszínvonalúan azt a minőséget, ami ennek az anyagnak a feltétele. Tehát én nem találok – olyan minimális hibákon kívül, amelyek szinte minden könyvben előfordulhatnak – komolyabb gondot.

Elég nagy feladat egy ilyen könyvet Magyarországon összehozni, nem csak az anyagi résszel, hanem a szervezéssel együtt is. Sok tapasztalat kellett ehhez. Mindenkinek köszönöm a segítséget, a bizalmat és a szellemi támogatást is. Azt gondolom, hogy elértük azt a száz százalékot, amit szerintem ki lehetett hozni, és ez a magyar száz százalék megüti a nemzetközi szintet... Valószínűleg ezt a könyvet még egyszer meg tudnánk csinálni ugyanilyen minőségben, főleg, hogy már megvannak a tanulságok, de hogy ha egy újba kezdenék, akkor valószínűleg előlről kezdődne ez a vesszőfutás.

¹ Szabó Dezső: *Darkroom*, Magyar Fotográfiai Múzeum – Rómer Flóris Művészeti és Történelmi Múzeum, Budapest, 2019. Szöveg: Pfisztner Gábor. Szerkesztette Baki Péter. Borító és könyvterv: Szmolka Zoltán. (156 oldal, 23x25 cm.)